

Відгук офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри
теорії і методики дошкільної та початкової освіти
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка

Бешок Тетяни Віталіївни

на дисертаційну роботу **Толмачової Ірини Георгіївни**

**«Формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової
школи в процесі професійної підготовки»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
01 – освіта/педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта
(за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти

На сучасному етапі швидкого інформаційного розвитку суспільства актуальною постає проблема впливу медіа на життя та діяльність людини, оскільки особливо значний вплив медіа мають на дітей, адже з раннього дошкільного віку вони використовують не лише різні технічні засоби (телефони, планшети), а й мають безпосередній зв'язок із різними медіаресурсами (мультфільми, ігри), які впливають на їх розвиток.

В умовах сьогодення значна частина життєвих подій, роботи та спілкування перемістилась у віртуальний простір. Дитина є активним учасником сучасного медіа-простору, вона живе в інформаційному суспільстві, тому забрати від неї сучасні медіа-засоби неможливо та й недоречно. Ми маємо навчити дітей ефективно використовувати медіа-ресурси для власного особистісного розвитку.

Гостро постає необхідність покращення навичок критичного мислення, уміння розпізнавати маніпуляцію, пропаганду, уміння знаходити і раціонально застосовувати потрібну пізнавальну інформацію. Медіа-грамотність та інформаційна компетентність прирівнялися до базових компетентностей людини, як-от уміння читати і писати.

Ознайомлювати дітей з основами медіа-грамотності необхідно ще з дошкільного віку, залучаючи до цього процесу батьків, вихователів і все оточення дитини. Тому актуальною стає проблема навчання дітей раціонально використовувати медіазасоби, розрізняти негативні та маніпулятивні впливи, повідомити, як правильно знаходити, сприймати й аналізувати потрібну інформацію. Необхідно зробити час перебування в Інтернеті безпечним, корисним, пізнавальним та цікавим.

Саме тому в Концепції Нової української школи (2018-2019 рр.) однією із ключових компетентностей учня є інформаційна медіа-грамотність. У новому Державному стандарті початкової освіти міститься змістова лінія медіа-грамотності, тобто школяр НУШ має засвоїти навички зі сприйняття, аналізу, інтерпретації, критичного оцінювання інформації з різних медіа. Учитель Нової української школи покликаний навчати дітей працювати з інформацією, тому передусім сам повинен бути медіа-компетентним. Від компетентного ставлення вчителя початкової школи до медіа, професійного їх використання під час освітнього процесу залежить грамотність учнів щодо аналізу медіа-інформації, уміння користуватися соціальними мережами та іншими інформаційними джерелами.

З огляду на зазначене тема дисертації Ірини Толмачової «Формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки» є надзвичайно актуальною, на часі.

Адже не секрет, що значна кількість учителів як сільських, так і міських шкіл через надмірну зайнятість, величезну методичну роботу та роботу з документами не виявляють достатньої зацікавленості в тому, щоб вивчати основи медіа-грамотності, можливості медіа-освітніх технологій, шляхи їх використання у навчальному процесі з метою саморозвитку, формування критичного мислення як основу підвищення рівня медіа-компетентності своїх вихованців. До цього додається недостатня матеріально-технічна база, відсутність мотивації, низька заробітна плата тощо.

Сучасна ж молодь більшість свого часу проводить у соціальних мережах,

блукаючи сайтами Інтернету, і дуже часто не задумується над тим, як використати свій час перебування у всесвітній павутині максимально корисно і пізнавально.

Розуміючи роль медіа в освітньому процесі й враховуючи всі їх переваги, вчитель має побудувати власну професійну діяльність з урахуванням тих вимог, які потребують сьогоденні учні початкової школи.

Навчаючи дітей покоління Z, учителю початкової школи варто знати про позитивний дидактичний потенціал медіа, завдяки якому можна урізноманітнити освітній процес, зацікавити сучасних учнів до опанування дисциплінами в контексті медіатизації освіти, навчити молодших школярів ефективно та грамотно використовувати медіа-засоби не лише в якості розваг, а й для пошуку потрібної літератури, прочитання книги онлайн; переглянути, обміркувати, обговорити та проаналізувати структуру й зміст відеоматеріалів; вивчати іноземні мови за допомогою онлайн-репетиторів та авторських медіа-продуктів.

Саме тому автором глибино, змістовно та ґрунтовно проаналізовано проблему формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи у науковій літературі, сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. У відповідності до проведеного аналізу, крізь призму психологічного, педагогічного та технологічного підходів, визначено категорію «медіа-компетентність особистості».

Відповідно до логіки дослідження, змістовно розкрито структурні компоненти медіа-компетентності: мотиваційний, когнітивний та операціонально-творчий.

Саме завдяки таким науковим роботам, звичайно, за умов інсталяції отриманих результатів дослідження в освітній процес під час фахової підготовки, система освіти Україна загалом та зокрема початкова ланка зможуть підготувати медіа-компетентних майбутніх учителів, і як наслідок дитину, до життя у сучасному інформаційному суспільстві, створити міцний фундамент для розкриття її потенційних можливостей, змотивувати до

навчання, пізнання нового, активно використовуючи сучасні медіа, без яких, на жаль діти покоління Z не уявляють свого життя. Дійсно варті уваги і професійно-практичного застосування педагогічні умови формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи: *(формування у майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації щодо застосування медіа-засобів у процесі фахової підготовки та подальшій професійній діяльності; моделювання й реалізація освітнього медіа-середовища ЗВО, спрямованого на формування професійних знань, умінь та навичок у майбутніх учителів початкової школи; систематичне створення майбутніми вчителями початкової школи самостійних медіа-продуктів під час вивчення фахових дисциплін)*, які обґрунтовано у підрозділі 1.3, практичне застосування педагогічних умов детально, логічно та послідовно роз'яснено у підрозділі 2.2.

Необхідно високо оцінити, що дисертантка в своїй роботі постійно наголошує, що при підготовці майбутніх учителів початкових класів варто не лише робити акцент на навчанні, а й приділяти достатньо уваги формуванню їх медіа-компетентності. Це дуже грамотно, оскільки наші діти є інформатизовані, цікавляться сучасним різноманіттям світу медіа, тому вчителю необхідно йти в ногу з часом, бути авторитетом для дітей, знати світ дитини, її медіа-знання, медіа-вподобання; максимально ефективно використовувати сучасні медіа-засоби для формування медіа-компетентності сучасного школяра. І щоб наші педагогічні заклади вищої освіти готували не просто майбутнього вчителя початкової ланки освіти, а медіа-компетентного фахівця – необхідно в освітньому середовищі створювати такі умови, які будуть сприяти формуванню медіа-компетентного майбутнього вчителя, враховуючи гуманізм та високі людські якості. У даному дослідженні цей запит повністю задовольняється завдяки виділеним, детально обґрунтованим та експериментально перевіреним педагогічним умовам.

Реалізація третьої педагогічної умови, передбачала використання майстер-класів, педагогічного членджу «Медіа-засоби – вектори сучасності»; створення здобувачами вищої освіти авторського блогу, сайту в мережі

Інтернет з подальшим наповненням навчальним контентом; розробка й презентація медіа-уроку; робота з хмарним офісним пакетом в кампанії Google, онлайн-сервісами; укладання електронної методичної скарбнички з професійно-орієнтованих дисциплін тощо.

У позитивному аспекті необхідно зазначити структуроване, чітке визначення наукового апарату дисертації. Мета, об'єкт, предмет і завдання даного дослідження сформульовані грамотно і є конгруентні між собою. Наукова достовірність отриманих результатів досягнута завдяки вибору коректних методів дослідження, узгоджених з метою та поставленими завданнями.

Обрана структура дисертаційної роботи цілком прийнятна і логічна, складається із анотації, вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел; загальний обсяг наукової роботи відповідає вимогам щодо подання дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з педагогічних наук. Зазначені структура та загальний обсяг рукопису дозволили здобувачеві послідовно розкрити хід проведення дослідження, досягнення результатів через поставлені завдання, зрозуміло та в повній мірі висвітлити зміст виконаної роботи.

На основі вивчення тексту даної дисертаційної роботи встановлено, що **Толмачовою І. Г.**, під час роботи над дослідженням, опрацьовано різні види джерел: наукові, навчальні та методичні праці, електронні ресурси, нормативна документація. Солідна база використаних джерел (300 найменувань, із них 9 іноземною мовою) допомогла дослідниці глибиною розглянути в ретроспективі проблему формування медіа-компетентності здобувачів вищої освіти, сформулювати основні теоретичні положення й належним чином обґрунтувати висновки дослідження.

Вагомим *науковим доробком дисертанта* є здійснення глибокого науково-методичного аналізу проблеми формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, дослідження термінологічного ряду зазначеної дефініції, систематизація

понятійного апарату, вивчення педагогічних умов і наведення переліку навчальних дисциплін, які вивчають студенти за освітньою програмою «Початкова освіта» в різних ЗВО України, що спрямовані на формування медіа-компетентності здобувачів вищої освіти.

Важливу практичну значущість для здобувачів вищої освіти, вчителів початкової школи та науково-педагогічних працівників має матеріал другого розділу, який насичений формами, методами, вправами, завданнями, інструкціями та порадами для майбутніх учителів, що мають інтерактивну спрямованість.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані у педагогічних закладах вищої освіти, системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, самостійній та науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в їх достатній готовності до впровадження в освітній процес педагогічних ЗВО. Дослідницею розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу «Основи медіатизації освіти в початковій школі»; запропоновано діагностичний інструментарій, що дозволяє визначити рівень сформованості медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи; підібрано навчально-методичний супровід відеофрагментів з метою визначення широкого спектру освітніх можливостей медіа-засобів тощо.

Заслуговує уваги детальний опис не лише програми а й методичного забезпечення розробленого спецкурсу «Основи медіатизації освіти в початковій школі», що розкрито в Додатку И (ст. 251-255) наукового дослідження.

Результати дослідження Толмачової І. Г. адекватно представлені в 22 публікаціях, із яких 1 колективна монографія, 11 статей у наукових фахових виданнях України та інших держав; 10 тез.

Загалом високо оцінюючи проведене дослідження, доцільно висловити певні зауваження і рекомендації:

1. У першому розділі проаналізовано теоретичні засади формування

медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи, змістовно розкрито наукові дослідження у галузі зазначеної проблеми, у тексті наукового дослідження наведено посилання на літературні джерела, зокрема у роботі та списку використаних джерел наведено посилання на наукові праці Іванова В. Ф., Волошенюк О. В., які досліджують медіа-освіту та медіа-грамотність, як основні компетентності сучасного педагога. Однак, на нашу думку, доречним було б детально проаналізувати посібники для вчителя початкової школи: (Медіаграмотність у початковій школі. О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванов, 2018 р., Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі. О. В. Волошенюк, Г. А. Дегтярьова, В. Ф. Іванова, 2017 р.); навчальні програми: (Я у медіапросторі. І. Б. Іванова, А. Ю. Кожанова (2019 р.), Медіаграмотність у запитаннях та відповідях. В. В. Літостанський, В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк (2014 р.). Матеріали вище перерахованих навчальних посібників та програм мають конкретно практичне спрямування, що сприятиме реалізації визначених педагогічних умов в умовах НУШ.

2. Дисертанткою частково описано можливості оволодіння здобувачами вищої освіти системою дистанційного навчання, за допомогою програм сучасних електронних гаджетів з налаштованими додатками Skype, Vibe, WhatsApp (ст. 92). Однак, в умовах переходу практично усіх закладів освіти на дистанційне навчання, зазначена проблема є досить актуальною. Тому рекомендовано детальніше розглянути зазначене питання та поєднати формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкових класів з реалізацією зазначеної компетентності в умовах дистанційного навчання.

3. Нам імпонує, що в процесі реалізація другої педагогічної умови, а саме, *моделювання й реалізація освітнього медіа-середовища ЗВО, спрямованого на формування професійних знань, умінь та навичок у майбутніх учителів початкової школи*) передбачало включення у зміст професійно-орієнтованих дисциплін («Вступ до фаху», «Історія педагогіки», «Загальна педагогіка», «Дидактика початкової освіти», «Методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі» «Педагогіка початкової школи:

інтегрований курс», «Основи педагогічної майстерності» ст. 142) низки навчальних тем, інформаційних модулів, які сприяють формуванню медіа-компетентності здобувачів вищої освіти. Тому виникає запитання, яким чином були підготовлені науково-педагогічні працівники до викладання інформаційних модулів медіаосвітньої спрямованості.

У контексті зазначеного, рекомендовано більш детально проаналізувати та розкрити можливості формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення навчальних дисциплін інформаційно-комунікативного спрямування, які включені до навчальних планів усіх педагогічних спеціальностей.

4. Позитивно оцінюючи напрацювання дисертантки, а саме розкриття теми: «Генеza медіа-освіти в Україні та закордоном» (ст. 256, спецкурс «Основи медіатизації освіти в початковій школі») пропонуємо більш детально дослідити, запозичити та впровадити сучасний досвід провідних зарубіжних країн, де студенти вивчають курси «Медіа в освіті», «Медіа-педагогіка» та ін. На основі зазначено, та з метою реалізації концепції НУШ, рекомендувати у педагогічних закладах вищої освіти, на спеціальності «Початкова освіта» введення вибіркової освітньої компоненти «Медіа в освітньому просторі».

5. Імпонує, що автором розроблені тематичні опитувальники, анкети, які є дуже змістовними та чітко спрямованими на дослідження, за визначеними критеріями, рівнів медіа-компетентності майбутніх учителів початкових класів. Назриває пропозиція в подальшому, проводячи опитування здобувачів вищої освіти, використовувати соціальні мережі «Інстаграм», «Фейсбук», «Твітер» та ін.

Ці зауваження та побажання, не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

На підставі вищезазначеного стверджуємо, що дисертаційне дослідження Толмачової Ірини Георгіївни «Формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки», подане на здобуття ступеня доктора філософії у галузі 01 – освіта/педагогіка за

спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постанови, розв’язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінетів Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12. 2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020) та Порядку Проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінетів Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Тому Толмачова Ірина Георгіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри теорії і методики

дошкільної та початкової освіти

КОГПА ім. Тараса Шевченка

Бешок Т. В.

